

Ewa Malicka
Biblioteka Jagiellońska

Rękopiśmienna spuścizna naukowa po Profesorze Stanisławie Pigoń – archiwum żywe i otwarte

Profesor Stanisław Pigoń nie zostawił wyraźnych dyspozycji co do przyszłych losów swoich papierów, choć w ostatnich miesiącach życia zdecydował o losie własnego wielkiego i bardzo cennego księgozbioru. Postanowił go sprzedać i zasilić w ten sposób niewielką wówczas bibliotekę uczelnianą w miłym jego sercu Rzeszowie, o czym tak pisał w jednym z ostatnich swoich listów do ówczesnego rektora WSP doc. Antoniego Woźniackiego: „nachodzi mię myśl i troska, co się stanie z tym księgozbiorem, kiedy wypadnie mi go poniechać. Najbardziej cieszyłaby mnie myśl, że może on być użyty na usługi wyżej kształcącej się młodzieży mego rodzinnego regionu”¹, W kolejnym liście zaznaczył, że wyłącza „tylko dział rękopisów i cały zasób korespondencji osobistej”².

W styczniu 1972 roku dyrekcja Biblioteki Jagiellońskiej, powołując się na wieloletnie związki Profesora Stanisława Pigoń z Biblioteką, zwróciła się do pani Heleny Pigońowej z prośbą o powierzenie Bibliotece materiałów rękopiśmiennych pozostałych po Profesorze. W ciągu kilku dni nadeszła odpowiedź, w której pani Profesorowa obiecała przekazać spuściznę po przejrzeniu z grubsza papierów. Na wysuniętą propozycję zakupu biblioteka otrzymała odpowiedź:

„O fundusze na ten cel proszę nie zabiegać, bowiem nigdy nie myślałam, że mogłabym za to, co jest dla mnie bezcenne, brać pieniądze”.

Cała spuścizna, w 32 dużych pudłach, złożona została w magazynie Oddziału Rękopisów Biblioteki Jagiellońskiej tuż po śmierci żony Uczzonego.

Dużą wdzięczność winna jest Biblioteka dr Krystynie Czajkowskiej, która pomagała Helenie Pigońowej przy segregacji i pakowaniu papierów, a w trakcie porządko-

¹ List z 28 X 1967, w: Cz. Kłak, *Stanisław Pigoń. Szkice do portretu*, Rzeszów 1993, s. 177.

² List z 18 XI 1968, tamże, s. 179.

wania wielokrotnie służyła bibliotekarzom pomocą, wykorzystując swoją znajomość zarówno twórczości Profesora, jak i kręgu ludzi z nim związanych.

Darowane Bibliotece papiery nie stanowiły pełnego warsztatu naukowego Profesora Pigionia, który miał zwyczaj po zakończeniu każdego dzieła niszczyć bruliony i różnego rodzaju materiały rękopiśmienne, „wymiać” – jak sam to nazywał. Często odwrotne czyste strony kart służyły Mu powtórnie na notatki do następnego tematu. Stąd brak w spuściznie śladów po wielu wybitnych pracach, a do znacznej ich liczby istnieją jedynie fragmentaryczne materiały.

Zdecydowana większość spuścizny pochodzi z okresu po roku 1945. Tylko niewielka partia papierów przetrwała wojenną zawieruchę, kilkakrotne przeprowadzki i rewizje. Razem ze spuścizną rękopiśmienną Pigionia wpłynęły do zbiorów Biblioteki Jagiellońskiej również unikalne druki. Są to dwa fragmenty tomu II i tom VIII Wydania Sejmowego *Dzieł Wszystkich Adama Mickiewicza*. Cały nakład tych tomów, wydrukowanych tuż przed wybuchem wojny, uległ zniszczeniu w 1940 roku – stąd wielka wartość ocalonych wśród papierów Profesora arkuszy. Przechowywane są obecnie w Oddziale Druków Rzadkich i udostępniane za specjalnym zezwoleniem.

Pierwszy etap porządkowania spuścizny trwał około dwóch lat. Papiery rozdzielone zostały na 382 tomy, z czego 368 utworzonych zostało z głównej, ofiarowanej przez żonę Profesora partii materiałów a 14 – z rękopisów dołożonych przez rodzinę w 1976 roku. W Księdze Przybytków Oddziału Rękopisów BJ otrzymały one numery Przyb. 11-369/76 i Przyb. 825-838/76. W skład spuścizny wchodziły wówczas 64 tomy korespondencji Profesora, której udostępnianie, zgodnie z wolą rodziny, zastrzeżone zostało do roku 1988.

Komunikat przedstawiający ten etap prac ogłoszony został na sesji naukowej zorganizowanej przez Katedrę Literatury i Języka Polskiego Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Rzeszowie w grudniu 1978 roku, w dziesiątą rocznicę śmierci Stanisława Pigionia i wydrukowany w księdze posesyjnej³. Natomiast na sesji zorganizowanej w dwudziestą piątą rocznicę śmierci Uczonego w 1993 roku przez Zakład Literatury Romantyzmu i Pozytywizmu Instytutu Filologii Polskiej w Rzeszowie podany został komunikat dotyczący zawartości korespondencji Stanisława Pigionia, który znalazł się w opublikowanym później zbiorze referatów⁴.

Opracowanie katalogowe spuścizny rozpoczęto w roku 1994 w ramach przygotowywania kolejnej partii sygnatur 10001-11000 do *Inwentarza rękopisów Biblioteki Jagiellońskiej*. Do uporządkowanych w 1976 roku rękopisów dodano podarowane przez rodzinę w roku 1994 materiały do niezrealizowanego wydania korespondencji Stefana Żeromskiego (Przyb. 116-141/94), w tym 10 autografów listów Żeromskiego oraz przekazane w roku 1999 cztery tomy listów gratulacyjnych, które otrzymał S. Pigoń w 1962 roku z okazji pięćdziesięciolecia pracy naukowej (Przyb. 54-57/99).

³ E. Malicka, *Spuścizna rękopiśmienna po Stanisławie Pigioniu w Bibliotece Jagiellońskiej*, w: *Wokół Stanisława Pigionia. Nad warsztatem naukowym i literackim uczzonego*, Rzeszów 1983, s. 117–131.

⁴ E. Malicka, *Korespondencja profesora Stanisława Pigionia w zbiorach Biblioteki Jagiellońskiej*, w: *Non omnis moriar. Studia i szkice o Stanisławie Pigioniu*, Rzeszów 1997, s. 113–118.

Spuścizna, opisana w dwóch tomach *Inwentarza rękopisów Biblioteki Jagiellońskiej*⁵, składa się 572 tomów (sygn. 10402-10973). Opisy sporządzono według *Wytycznych do opracowywania rękopisów w bibliotekach polskich*⁶ posiłkując się również *Wytycznymi opracowania archiwalnego spuścizn rękopiśmiennych*⁷. Wydatnie pomogła przy wykonaniu tej pracy opublikowana w dwóch częściach kompletna bibliografia prac Stanisława Pigionia zestawiona przez Zbigniewa Jerzego Nowaka⁸.

Kierując się wymienionymi wyżej *Wytycznymi*, ułożono spuściznę według następującego schematu:

- I. Twórczość
  1. Dzieła
    - a) wydania książkowe
    - b) artykuły prasowe
    - c) prace niedrukowane
  2. Tłumaczenia
  3. Recenzje
  4. Prace edytorskie
  5. Wykłady
  6. Przemówienia, odczyty, audycje radiowe
- II. Materiały warsztatowe
  1. Odpisy
  2. Notatki
  3. Wycinki prasowe
- III. Materiały dotyczące działalności (naukowej, organizacyjnej, wydawniczej, dydaktycznej, społecznej, itp.)
- IV. Materiały biograficzne:
  1. Dokumenty osobiste, akta personalne, rachunki
  2. Zeszyty szkolne, notatki z wykładów
  3. Pamiętniki i wspomnienia twórcy spuścizny
  4. Fotografie
  5. Wykazy bibliograficzne prac

---

⁵ *Inwentarz rękopisów Biblioteki Jagiellońskiej Nr 10001-10500, część I: Nr 10001-10500*, oprac. i przygotowali do druku Z. Koziński, E. Malicka i Z. Pietrzyk pod red. J. Grzybowskiej, Kraków 1997; *Inwentarz rękopisów Biblioteki Jagiellońskiej Nr 10001-10500, część II: Nr 10501-11000*, oprac. i przygotowali do druku J. Grzybowska, Z. Koziński, E. Malicka i Z. Pietrzyk pod red. J. Grzybowskiej, Kraków 2002.

⁶ Wrocław 1955.

⁷ Warszawa 1958.

⁸ Bibliografia prac Stanisława Pigionia 1908–1959, zestawił Z.J. Nowak, w: *Księga pamiątkowa ku czci Stanisława Pigionia*, Kraków 1961, s. 7–125; Bibliografia prac Stanisława Pigionia 1959–1970, zestawił Z.J. Nowak, w: *Stanisław Pigoń. Człowiek i dzieło*, pod red. H. Markiewicza, M. Rydlowej, T. Ulewicza, Kraków 1972, s. 448–509.

6. Wycinki prasowe dotyczące twórcy spuścizny
  7. Recenzje i materiały różne o twórcy spuścizny
  8. Nekrologi
- V. Korespondencja otrzymywana
  - VI. Listy twórcy spuścizny
  - VII. Materiały rodzinne
  - VIII. Materiały obce

Twórczość Stanisława Pigonia zajmuje 91 tomów (sygn. 10402-10493). Rozpoczyna spuściznę ostatnia wspomnieniowa książka Profesora *Z przędzy pamięci. Urywki wspomnień*, która zachowała się tu w postaci kopii maszynowej z ręcznymi poprawkami autora. Tylko osiem teczek (sygn. 10402-10409) zawiera mniej lub bardziej kompletne teksty książkowych wydań prac Pigonia. Na szczególną uwagę zasługują: stanowiący podstawę druku brulion ostatecznej redakcji książki *Władysław Orkan. Twórca i dzieło* oraz fragment egzemplarza roboczego *Wspominków z Sachsenhausen* utworzony z wycinków prasowych z „Tygodnika Powszechnego” uzupełnionych obszernymi rękopiśmiennymi dopiskami autora.

W czterech tomach (sygn. 10410-10413) pomieszczono teksty 89 artykułów i rozpraw drukowanych w czasopismach i wydawnictwach zbiorowych w latach 1909–1971, kompletnych lub we fragmentach, zachowanych w formie brulionów, maszynopisów często z licznymi dopiskami, bądź też w formie wycinków prasowych, nierzadko z towarzyszącymi im materiałami warsztatowymi. Rozpoczyna ten zbiór brulion jednego z pierwszych artykułów Pigonia pt. *Wyznania elsów o stosunku do Słowackiego*, drukowany w „Eleusis” w 1909 roku pod pseudonimem Chłop.

Najwyższą wartość w spuściznie mają zawsze prace nieukończone i niepublikowane. Tę partię papierów reprezentują tylko cztery tečky (sygn. 10414-10417), z których trzy zawierają materiał na planowane, ale niewydane w tym kształcie zbiory rozpraw, są to jednak artykuły znane, drukowane wcześniej w czasopismach. W czwartej natomiast tečce zatytułowanej *Fragmenty prac Stanisława Pigonia* zgromadzono bruliony, których nie udało się zidentyfikować, i być może wnikliwy i znający dobrze twórczość Profesora badacz potrafi jeszcze i tam wyłowić ułamki opublikowanych prac. Większość jednakże już na zawsze pozostanie tylko w tej formie jako ślady niezrealizowanych pomysłów.

Recenzje (sygn. 10419-10421) zostały podzielone na trzy grupy: recenzje prac doktorskich i habilitacyjnych oraz opinie, wydawnicze recenzje wewnętrzne i artykuły recenzyjne publikowane w prasie.

Najliczniejszą grupę w tej partii spuścizny stanowią prace edytorskie, które zajmują 57 tomów (sygn. 10422-10478). Jedenaście jednostek zawiera wstępy do różnych edycji, a zaczyna tę grupę powstały w latach 1923–1930 (a nigdy niewydany, tom pierwszy bowiem nie ukazał się drukiem) brulion wstępu do Wydania Sejmowego *Dzieł Wszystkich* Adama Mickiewicza. Pozostałe tečky zawierają egzemplarze robo-

cze lub tylko skopiowane teksty utworów z materiałami warsztatowymi do licznych przedsięwzięć wydawniczych Profesora. Szczególnie cenne są materiały do tomów XIV i XV Wydania Sejmowego zawierającego listy Mickiewicza. Egzemplarze robocze są efektem pracy Jana Czubka, Stanisława Pigionia i Artura Górskiego. Nakład tomu XIV został zniszczony w 1940 roku, zachował się jeden egzemplarz początkowych arkuszy, tom XV nie doczekał się edycji.

W trzech tekach (sygn. 10437-10439) zgromadzone zostały teksty do dwutomowego *Wyboru pisarzy ludowych* wydanego w 1948 roku. Utwory odpisywał Pigoń z czasopism w Bibliotece Jagiellońskiej w czasie okupacji, o czym świadczą używane jako makulatura datowane blankiety pism i rachunków Centrali Handlowej Spółdzielni Spożyców „Społem”, gdzie pracowała w czasie wojny pani Helena Pigiłłowa.

Bardzo szkoda, że po wielkiej edycji Fredry pozostała w papierach tylko jedna teczka (sygn. 10442) zawierająca egzemplarz roboczy tomu XII. Najwyraźniej Fredro padł ofiarą oszczędności papierowych Pigionia, bo pojedyncze karty odnajdywane są jako makulatura dla innych prac, co odnotowywane jest w opisach katalogowych.

W grupie prac edytorskich znaleźć można również materiały do kilku nieukończonych edycji: Listy Zygmunta Krasińskiego do różnych adresatów (sygn. 10444-10446), Prace i listy Bogdana Jańskiego (sygn. 10452), Studia literackie Stanisława Windakiewicza (sygn. 10458-10459), Pokłosie listów Bronisława Trentowskiego (sygn. 10460), Pisma t. VII Kazimierza Brodzińskiego (sygn. 10461) i wielki zespół odpisów korespondencji W. Orkana (sygn. 10463-10478), jedno z ostatnich niedokończonych przedsięwzięć Uczzonego.

Bardzo cenną część spuścizny stanowią wykłady Profesora Stanisława Pigionia (sygn. 10479-10488) dokumentujące cały okres jego działalności dydaktycznej w latach 1918–1962, począwszy od Uniwersytetu Poznańskiego, poprzez dziesięcioletnią pracę na Uniwersytecie Wileńskim (tu zwraca uwagę brulion wykładu inauguracyjnego ogłoszonego 10 maja 1921 roku) aż po katedrę na Uniwersytecie Jagiellońskim w latach 1931–1939 i 1945–1962. Te małe zeszyty, zapisane drobnym, ale bardzo czytelnym pismem, są najlepiej zachowaną całością wśród bardzo nielicznych papierów przedwojennych.

Dział twórczości zamyka 5 teczek (sygn. 10489-10493), w których zgromadzono bruliony, maszynopisy i materiały do odczytów profesora Pigionia, audycji radiowych, głosów w dyskusji i polemik z lat 1910–1964.

Największą objętościowo grupę papierów stanowią materiały warsztatowe, które zajmują 208 tomów spuścizny (sygn. 10494–10701), w tym 106 teczek zawiera materiały rękopiśmienne, a 102 teczki to zbiór wycinków. Rękopiśmienne materiały warsztatowe w postaci tysięcy odpisów, notatek i fiszek uporządkowano w blokach tematycznych, wśród których liczebnie królkuje Żeromski (29 teczek) oraz Mickiewicz (22 teczki), po kilka teczek zajmują materiały do literatury ludowej, Norwida, Goszczyńskiego, Wielkiej Emigracji i Orkana.

Wart zwrócenia uwagi jest pokaźny zbiór odpisów listów Żeromskiego, który Pigoń otrzymał od Julii Borowej po śmierci Waclawa Borowego w 1950 roku i który

przez lata uzupełniał i kopiował, ale i jemu nie udało się doprowadzić do końca tej wielkiej i trudnej edycji.

Bardzo cenne są odpisy rękopisów z biblioteki rapperswilskiej robione osobiście przez Pigionia, być może w czasie podróży zagranicznych w 1922 lub 1927. Występują tu także odpisy innych rąk, otrzymane zapewne w wyniku kwerend Profesora.

Wśród rękopiśmiennych odpisów i notatek zachowała się również spora liczba fotokopii, które zamawiał uczony w wielu bibliotekach krajowych i zagranicznych. Przeważają tu podobizny autografów Mickiewicza, ale także Krasińskiego, Żeromskiego, Komornickiej. Osobno zinwentaryzowane są mikrofilmy, które odnajdywały się również wśród papierów Profesora. Są to głównie rękopisy Aleksandra Fredry ze zbiorów bibliotek lwowskich, robione często poza wiedzą miejscowych decydentów i przemycane przez granicę dla dobra nauki, o czym można dowiedzieć się z listów Mieczysława Gembarowicza⁹.

Wycinki prasowe (sygn. 10600-10701) opisane zostały w dwóch zespołach, w porządku jaki nadał im ich twórca. Pierwszy zespół to wycinki prasowe luźne, ułożone w trzy ciągi:

1. zbiór w układzie alfabetycznym nazwisk osób, których dotyczyły, 32 tomy, z czego aż 10 tomów dotyczy Mickiewicza
2. zbiór w układzie alfabetycznym autorów artykułów (2 tomy)
3. zbiór w układzie tematycznym według dziedzin, których dotyczyły (20 tomów).

Drugi zespół to wycinki naklejone na kartki papieru połączone w broszurki:

1. artykuły Stanisława Pigionia w układzie alfabetycznym tytułów (3 tomy), oraz jeden tom wycinków z recenzjami prac Pigionia
2. zbiór w układzie alfabetycznym autorów artykułów (44 tomy), osobne tomy stanowią tu wycinki artykułów Ignacego Chrzanowskiego, Stanisława Cywińskiego, Adama Grzymały-Siedleckiego i aż dwa tomy Zygmunta Wasilewskiego.

Następna duża partia papierów to mieszczące się w 40 tekach materiały do działalności Stanisława Pigionia (sygn. 10702-10741). Są tu zgromadzone papiery dokumentujące pracę naukowo-dydaktyczną Profesora na kilku uczelniach w latach 1922–1962 jak również jego zaangażowanie w opiekę nad Bursą Akademicką, Bratnią Pomocą i stowarzyszeniami akademickimi. Połowę tego bloku zajmują materiały pozostałe po działalności wydawniczej Pigionia, w tym kilka tomów dotyczących udziału Pigionia w Komitecie Redakcyjnym Narodowego wydania *Dzieł* Adama Mickiewicza. 12 tomów zajmują pisma, referaty, protokoły i zaproszenia, które otrzymywał Pigoń jako członek Rady Naukowej Instytutu Badań Literackich.

Stosunkowo niewiele przekazanych zostało w spuściźnie dokumentów i papierów osobistych Stanisława Pigionia. Zajmują jeden gruby tom (sygn. 10742) i są wśród nich między innymi: zaświadczenia z okresu studiów uniwersyteckich, legitymacje z lat 1929–1962, nominacje i powołania, rachunki i umowy, papiery dotyczące zdrowia i spraw mieszkaniowych, zapiski adresowe i rewersy biblioteczne oraz nekrolog Profesora. W osobnej teczce zebrane zostały zapiski Stanisława Pigionia z okresu

---

⁹ Rkp BJ 10767, k. 130–174.

przynależności do Stowarzyszenia „Eleusis”. Są to najstarsze rękopisy w całej spuściznie, sięgające roku 1908 (sygn. 10743).

Korespondencja Profesora Stanisława Pigonia należy do największych objętościowo zespołów epistolograficznych, przechowywanych w Bibliotece Jagiellońskiej. Zapełniająca pierwotnie, po opracowaniu wstępnym, 64 duże teki, mieści się obecnie w 109 tomach (sygn. 10744-10852), z czego ostatni to listy Profesora. Jako osobny pięciotomowy zbiór wyłączone zostały listy rodzinne (sygn. 10853-10857).

Omawiany blok korespondencji składa się z około 12500 listów pisanych w latach 1911–1968 przez ponad 2200 autorów. Jest to w przeważającej większości korespondencja powojenna, tylko niespełna 700 listów pochodzi sprzed roku 1945. Wśród najstarszych korespondentów błyszczą nazwiska tej rangi, co Attilio Begey, Władysław Mickiewicz, Artur Górski, Manfred Kridl. W garstce listów z czasów drugiej wojny do szczególnie interesujących należą listy Stefana Inglota, „na gorąco” relacjonujące wywożenie ze Lwowa rękopisów Biblioteki Ossolińskich.

Ze względu na znaczną liczbę listów, oddzielne tomy zajmuje korespondencja Juliana Krzyżanowskiego, Romana Pollaka, Tadeusza Mikulskiego, Marii Rzeuskiej, Marii Szurek-Wisti i Czesława Zgorzelskiego. Aż w 5 tomach mieści się korespondencja z Polską Akademią Nauk, po kilka teczek wypełniają listy wydawnictw: Ossolineum, „Czytelnika” i PIW.

Imponującą liczbę korespondentów Stanisława Pigonia można podzielić na kilka grup. Pierwsza z nich to przyjaciele z różnych okresów jego życia. Oprócz wymienionych już wyżej autorów wielkich bloków listów, wspomnieć należy o najwcześniejszych przyjaciółach-elsach, do których należeli: Tadeusz Strumiłło, Adam Wodziczko, Ludwik Posadzy, jest też kilka listów założyciela stowarzyszenia – Wincentego Lutosławskiego.

Główny zrąb korespondencji to listy wielkich i mniejszych postaci ze świata nauki. Z korespondentów zagranicznych wypada wymienić Hermana Buddensiega, Paula Cazin, Samuela Schepsa, Iona Chitinię. Spośród polskich uczonych ograniczmy się tylko do kilku największych: Aleksandra Brücknera, Józefa Kallenbacha, Józefa Ujejskiego, Ignacego Chrzanowskiego.

Pisali do Stanisława Pigonia również literaci. Przez wiele lat korespondował z Kazimierą Iłłakowiczówną i Adamem Grzymałą-Siedleckim. Spośród innych ludzi pióra warto zwrócić uwagę na listy Marii Dąbrowskiej, Konstantego Ildefonsa Gałczyńskiego, Jarosława Iwaszkiewicza, Karola Huberta Rostworowskiego, Juliana Tuwima.

Do korespondentów Profesora należeli również wybitni duchowni. O dwóch trudno nie wspomnieć. Dwa listy otrzymał Pigoń od prymasa Stefana Wyszyńskiego, a pięć pisanych w latach 1964–1967 od dawnego ucznia – kardynała Karola Wojtyły.

Przy listach zachowało się wiele cennych załączników. Do najciekawszych należą otrzymane wraz z listem od Franciszka Bolka dwa listy z lat 1829 i 1837 nieznanego autora do Henryka Kałusowskiego ze wzmiankami o Adamie Mickiewiczu, oraz znajdujące się przy listach Marii Dunajówny z lat 1933–1934 wypisy archiwalne dotyczące Mickiewicza i odpisy autografów jego wierszy.

Wspomnieć jeszcze tylko krótko należy o kończących ten blok spuścizny 110 tomach rękopisów obcych, które były w posiadaniu Profesora i wpłynęły do zbiorów razem z jego papierami. Przeważają wśród nich prace przysyłane Profesorowi do oceny, lecz są tu i takiej wartości rękopisy, jak 36 listów Orkana, 47 listów Michała Czajkowskiego (Sadyka-Paszy) z lat 1873–1880, prace i materiały warsztatowe Józefa Ujejskiego, Wilhelma Bruchnalskiego, Ignacego Chrzanowskiego, Wacława Borowego czy 6 tek papierów po Józefie Komendzie.

Nie jest zadaniem tego referatu pełna rejestracja prac naukowych powstałych na bazie spuścizny rękopiśmiennej po Profesorze Stanisławie Pigoń. Sądząc po wypełnieniu metryczek, w które zaopatrzone są rękopisy a do których zobowiązany jest wpisywać się każdy czytelnik, byłby to rejestr całkiem obszerny. Z radością można stwierdzić, że spuścizna po Profesorze Stanisławie Pigoń żyje. Rękopisy z tego zespołu należą do stosunkowo często wypożyczanych. Wiele z nieukończonych edycji doczekało się już druku przy wykorzystaniu materiałów Pigoń. Wiele teczek lub pojedynczych kart było mikrofilmowanych lub skanowanych.

Szczególnym zainteresowaniem cieszy się przebogata korespondencja Profesora. Sam Stanisław Pigoń wysoko oceniał wartość korespondencji dla poznania osobowości twórcy i genezy jego dzieł. Teraz czytając Jego korespondencję, można tak dużo dowiedzieć się o Jego pracy i o nim samym.

Wiele z listów zostało wydanych drukiem, w tym duże zespoły listów Marii Danilewiczowej¹⁰, Ignacego Chrzanowskiego¹¹, Moniki Żeromskiej¹², przygotowane do edycji są listy Romana Pollaka oraz Zofii i Juliana Krzyżanowskich.

Trzeba podkreślić jednak, że opisany w *Inwentarzu* blok 572 tomów to nie wszystkie pigoniana znajdujące się w zasobach rękopiśmiennych Biblioteki Jagiellońskiej. Oprócz tej zwartej, jest jeszcze spuścizna rozproszona.

Stanisław Pigoń wielokrotnie ofiarowywał Bibliotece Jagiellońskiej drobne fragmenty swoich papierów. W 1942 roku były to materiały do działalności „Eleusis”, w 1953 roku fragment korespondencji Józefa Komendy (pięć tomów papierów Komendy wpłynęło później razem ze spuścizną).

W księdze akcesyjnej Oddziału Rękopisów BJ można prześledzić wyraźne ślady porządków, które Profesor robił w swoim archiwum w ostatnich latach życia. W roku 1967 przekazał do zbiorów BJ 4 teczki z papierami zmarłego w czasie wojny dziennikarza i historyka literatury Przemysława Mączewskiego, w czerwcu 1968 roku podarował 6-tomowe archiwum Eustachego Januskiewicza, które było fragmentem przekazanego w roku 1953 w imieniu rodziny Bnińskich archiwum Stanisława Tarnowskiego. W październiku 1968 roku Biblioteka otrzymała ostatni dar – autograf wiersza Władysława Orkana. Autografy Orkana darowywał zresztą Pigoń wielokrot-

¹⁰ Maria Danilewiczowa, Stanisław Pigoń, *Dialog korespondencyjny (1958–1968)*. Do druku przygotował, wstępem i komentarzem opatrzył Cz. Kłak, Rzeszów 1996.

¹¹ Ignacy Chrzanowski, Stanisław Pigoń, *Mistrz i uczeń. Korespondencja wzajemna (1914–1936)*. Do druku przygotował, wstępem i komentarzem opatrzył Cz. Kłak, Rzeszów 2005.

¹² Stanisław Pigoń, Monika Żeromska, *Korespondencja wzajemna (1952–1968)*. Do druku przygotowali, wstępem i komentarzem opatrzyli Z.J. Adamczyk i A. Kowalczykowa, Rzeszów 2004.

nie. Zostały one włączone przy opracowywaniu katalogu (oczywiście z zaznaczeniem proveniencji) w wielką spuściznę po Orkanie, którą Biblioteka Jagiellońska otrzymała w darze od Stanisława Smreczyńskiego w 1947 roku. Profesor Pigoń znacznie przyczynił się do przekazania do naszej biblioteki orkanowej spuścizny, którą wcześniej dobrze znał, o czym świadczą jego liczne notatki w papierach.

Dominującą częścią owej spuścizny rozproszonej są listy Pigoń, dziesiątki listów rozsianych w kilkunastu zespołach korespondencji, że wymienimy tylko kilka najznaczniejszych nazwisk adresatów: Aleksander Birkenmajer, Waclaw Lednicki, Jan Wiktor, Leon Płoszewski, Hanna Malewska, Kazimierz Czachowski, Wiktor Weintraub.

O dwóch dużych zespołach, w których odnaleźć można rękę Pigoń, wypada nieco obszerniej wspomnieć.

Pierwszy to Archiwum Wydania Narodowego *Dzieł* Adama Mickiewicza, które przekazane zostało do Biblioteki Jagiellońskiej po śmierci profesora Leona Płoszewskiego. Pośród materiałów warsztatowych znajdują się wspólne egzemplarze robocze Płoszewskiego i Pigoń, odbitki korektowe z poprawkami obydwu, dopiski i doklejki, maszynopisy z ręcznymi poprawkami. Także w tekach zawierających materiały „biurowe” zespołu redakcyjnego, jak recenzje, protokoły zebrań – pełno rękopisów zapisanych charakterystycznym pismem Profesora Pigoń.

Drugi zbiór to Archiwum Domowe Pawlikowskich, które Biblioteka otrzymała w darze od rodziny w 2001 roku. Stanisław Pigoń, który znał i cenił Jana Gwalberta Pawlikowskiego, edytora „Króla-Ducha”, wygłosił w imieniu PAU mowę na jego pogrzebie w 1939 roku, tekst tego wystąpienia znajduje się w papierach Archiwum. Jest tu również jego obszerna korespondencja z dwoma synami Jana Gwalberta Pawlikowskiego: Michałem i Janem Gwalbertem Henrykiem, na temat wydania prac ojca, ich własnej działalności literackiej, jak również na temat interesujących Pigoń rękopisów przechowywanych w bogatym Archiwum, a znajdują się tu dla przykładu listy Aleksandra Fredry i Stefana Żeromskiego.

Pigoń napływają do Biblioteki Jagiellońskiej bardzo różnymi drogami. Od 2004 roku kupowane są na aukcjach jednego z antykwariatów krakowskich listy Stanisława Pigoń do Danuty Kucharskiej-Zarzyckiej. Na czterech aukcjach w latach 2004–2007 udało się Bibliotece zakupić 15 listów z lat 1958–1964 i pilnie śledzi się, czy nie pojawią się następne. Są podstawy do nadziei, gdyż w tomie 43 korespondencji Pigoń (sygn. BJ 10786) znajdują się 33 listy Kucharskiej-Zarzyckiej do Pigoń, a Profesor był bardzo sumiennym korespondentem. Ale czy się zachowały... Zawsze oddanie do antykwariatu to śmierć dla spuścizny jako całości, bo decyzja ta pociąga za sobą rozproszenie papierów i skazanie mniej atrakcyjnych i nieposiadających wartości handlowej na zniszczenie. Jedynie zbiory biblioteczne dają gwarancje zachowania całości, łącznie z niepozornymi świstkami, na których mogą mieścić się informacje o dużym znaczeniu dla innych badaczy.

Niewątpliwie o wiele gorszy dla papierów jest skład makulatury, ale i tu istnieje dla nich czasem iskierka nadziei. Od czasu do czasu pojawia się w Bibliotece Jagiellońskiej jej wieloletni czytelnik i darczyńca, który zadaje sobie trud przeszukiwania papierowych cmentarzysk i już niejedną perełkę tam wykopał. W ten sposób pozyskała

Biblioteka w 2005 roku razem z plikiem korespondencji różnych osób z lat 1890–1991 (sygn. Przyb. 23/05) jeden list do Pigonia jego przyjaciela z okresu „Eleusis”, Tadeusza Strumiłły. Jak się tam znalazł, nigdy się nie dowiemy. List ten, najstarszy z zachowanych tego autora, zawiera zaproszenie na spotkanie Elsów w 1917 roku.

Spuścizna Profesora Stanisława Pigonia w szerokim rozumieniu ciągle nie jest zamknięta. Biblioteka Jagiellońska poczytuje sobie za zaszczytny obowiązek gromadzenie i przechowywanie w swoich zbiorach rękopiśmiennych warsztatów naukowych, archiwaliów i korespondencji pracowników uczelni, której jest częścią. Można się spodziewać, że wśród pozyskanych w przyszłości zespołów rękopisów znajdzie się jeszcze niejedno pigonianum, a przede wszystkim wiele jego listów.

Na zakończenie piękny cytat z listu Profesora Stanisława Pigonia do profesora UJ, sławisty Tadeusza Stanisława Grabowskiego z 30 września 1965 roku. List ten jest podziękowaniem za życzenia z okazji 80-lecia:

Im głębiej człowiek zsuwa się w życie, tym wyraźniej widzi, że dorobek jego leży nie w tym, co odnalazł, co zdołał napisać itp. Wszystko to, jak liść na drzewie, trwa w dobrym razie przez rok, potem żółknie i opada na podściółkę. Jedyne, co wartościowego zyskał, to przychyłość i życzliwość ludzka, na którą zdołał w drobnym choćby stopniu zasłużyć¹³.

Naszą, bibliotekarzy, rolą jest wybierać skrzętnie te liście z podściółki, bo zbyt cenne są, by pozwolić im się zmarnować.

---

¹³ Rkp. BJ Przyb. 456/77.